

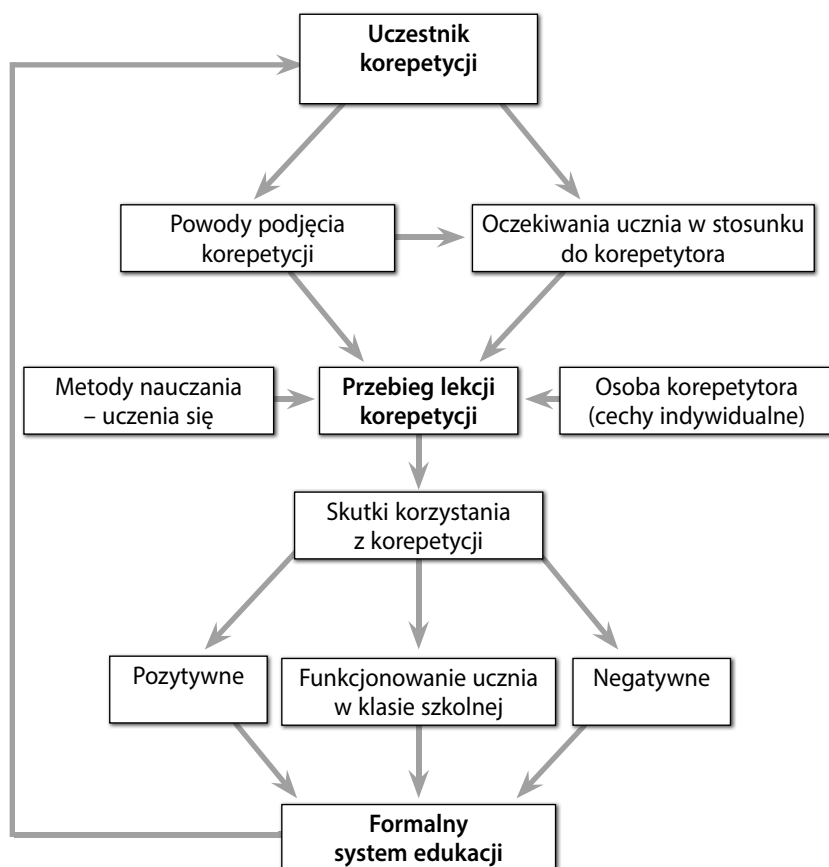
Goretta Siadak

„Tak, korzystam z pomocy korepetytora”. Obraz prywatnych lekcji w opinii uczniów szkoły gimnazjalnej i ponadgimnazjalnej (raport z badań)

Wprowadzenie

Korepetycje w polskim systemie edukacji stanowią jeden z jego „punktów zapalnych”. Jest to temat tabu, którego istnienie łatwiej przemilczeć, niż o nim dyskutować. Za taką interpretacją przemawiają wypowiedzi sugerujące, że korepetycje są problemem marginalnym, dotyczącym poszczególnych rodziców i ich dzieci lub mówiące o tym, że uczniowie w danej placówce z korepetycji nie korzystają. Zastanowić należy się jednak, *czy we współczesnej szkole jest możliwa sytuacja całkowitego braku występowania prywatnych lekcji?* Z pewnością nie. Obecnie korepetycje to już zjawisko powszechne i niezwykle złożone, którego sukcesywnie rosnąca popularyzacja powinna skłonić pedagogów do podejmowania merytorycznych dyskusji, dotyczących definiowania pojęcia korepetycji, przyczyn owego procederu, jego skutków, oddziaływania na funkcjonowanie ucznia w klasie szkolnej czy też przebiegu samej lekcji korepetycyjnej.

Rynek korepetycyjny i formalny system edukacji to dwa funkcjonujące równorzędnie konstrukty. Wzajemnie się uzupełniają i mają ze sobą określony związek poprzez obecność tych samych podmiotów w nich uczestniczących. Lekcja korepetycyjna opiera się na indywidualnej relacji nauczyciela z uczniem, w trakcie której realizowane są treści, pokrywające się zazwyczaj z wytycznymi podstawy programowej danego przedmiotu. W tym kontekście jest więc formą procesu nauczania-uczenia się realizowaną również w szkole. Złożoność związków występujących w obrębie zjawiska korepetycji analizowanego poprzez pryzmat procesu nauczania-uczenia się obrazuje poniższy schemat.

Rys. 1. System zależności w obrębie zjawiska korepetycji

Źródło: opracowanie własne

Kupisiewicz [2009] przedstawia korepetycję jako „pomoc w nauce udzielaną prywatnie pojedynczym uczniom lub ich niewielkim grupom w celu usunięcia braków i opóźnień w opanowaniu realizowanego w szkole materiału nauczania albo przygotowanie do egzaminów zewnętrznych do szkół średnich lub wyższych”. W zbliżony sposób ujmuję korepetycję Okoń [2007, s. 53], który mówi, że jest to „płatna z reguły pomoc udzielana prywatnie pojedynczym uczniom lub grupom uczniów w celu wyrównania opóźnień w nauce lub osiągnięcia wyróżniających się wyników. Korepetycje pobierają również kandydaci na studia wyższe (studenci, zwłaszcza w okresie przygotowywania się do egzaminów wstępnych lub konkursowych)”.

Korepetycje to wyzwanie, które stoi przed współczesną edukacją nie tylko w wymiarze krajowym, lecz również międzynarodowym, globalnym. Pojawia się ono w kontekście relacji nauczyciela z uczniem, problemu poczucia sprawstwa bądź równości szans rozwoju, które zagwarantować powinna publiczna oświata. W związku z popularyzacją dostępu do internetu, zmienia się również charakter lekcji korepetycyjnej, odbywającej się częstokroć w wirtualnym świecie, gdzie realny kontakt

zastępowany jest poprzez komunikatory internetowe, a przebieg korepetycji ogranicza się do przekazania przez nauczyciela poprawnych odpowiedzi na zadane pytania lub wątpliwości ucznia, co w znaczącej mierze redukuje proces krytycznego i analitycznego myślenia.

Rozwój rynku korepetycyjnego w polskim systemie edukacji wzbudza wiele kontrowersji oraz dyskusji wśród naukowców, nauczycieli-praktyków, polityków zajmujących się teoretycznymi rozważaniami na temat omawianego zjawiska. Pojawiają się krytyczne stanowiska wobec prywatnych lekcji, jak i nauczycieli oferujących tego typu usługi edukacyjne. Stawiane są pytania: *czy polska szkoła może istnieć bez korepetycji?, jakie podjąć działania, by zniwelować narastający boom korepetycyjny?, jakie są przyczyny owej sytuacji?* Rzetelne udzielenie odpowiedzi na powyższe dylematy jest niemożliwe bez przeprowadzenia adekwatnych badań empirycznych, których niestety brakuje.

Swoistą niszę badawczą wypełniła Elżbieta Putkiewicz, biorąc udział w realizacji międzynarodowego projektu *Monitoring Private Tutoring* zainicjowanego i finansowanego przez *Open Society Institute Education Support Program, Network of Education Policy Centers* oraz z grantu Banku Światowego. Badania terenowe dofinansowywał Wydział Pedagogiczny Uniwersytetu Warszawskiego (BST-983/2004). Dane empiryczne zostały opracowane w 2005 roku, czego rezultatem jest publikacja autorstwa Putkiewicz: *Korepetycje – szara strefa edukacji*.

Praca porusza aspekty społeczne, kulturowe, ekonomiczne i pedagogiczne korepetycji jako zjawiska edukacyjnego, niepogłębiającego jednak przebiegu indywidualnej lekcji oraz stosowanych metod nauczania-uczenia. W publikacji zostały przedstawione czynniki sprzyjające korepetycjom oraz skutki korzystania z pomocy korepetytora. Autorka wskazuje jednak, że przeprowadzone przez nią badania mają raczej charakter studium przypadku dwóch uniwersytetów, aniżeli badań o szerokim spektrum. Jej zdaniem najpełniejszy proces empiryczny na temat korepetycji przeprowadził M. Bray, który podkreśla, że prywatne lekcje są zjawiskiem społecznym, masowym, silnie oddziaływującym na kulturę szkoły. Putkiewicz w swej pracy posiłkowała się właśnie jego publikacjami.

Koncepcja badań własnych

Populacja, która poddana została badaniu liczyła łącznie 400 uczniów szkoły gimnazjalnej i licealnej: 280 liceum i 120 gimnazjum. Analiza dotyczyła odpowiedzi respondentów korzystających z korepetycji, ich liczba wynosiła 170 osób; klasa I gimnazjum: 17, III gimnazjum: 33, I liceum: 41 osób, III liceum: 79. Pozostała część uczniów kończyła wypełniać kwestionariusz ankiety na pytaniu 4.

Skala korzystania z korepetycji wśród badanych uczniów szkoły gimnazjalnej i ponadgimnazjalnej

Skala zjawiska korepetycji w poniższej analizie przedstawiona jest na podstawie kategorii odnoszących się do:

- przedmiotów, z których są one podejmowane,
- popularności poszczególnych przedmiotów,
- liczby godzin poświęconych na pracę z korepetytorem,
- określenia głównych adresatów oferty korepetycyjnej.

Ukazane są również kierunki zmian zachodzące w aspekcie popularyzacji korepetycji na przestrzeni edukacji gimnazjalnej i ponadgimnazjalnej oraz wnioski, które na tej podstawie należy wysnuć w szerszym kontekście procesu kształcenia.

Tab. 1. Przedmioty szkolne, najczęściej wybierane przez uczniów w ramach korepetycji

	Gimnazjum			Szkoła ponadgimnazjalna			Razem
	Kl. I	Kl. III	Razem	Kl. I	Kl. III	Razem	
Biologia	-	-	-	-	5%	2,5%	1,2%
Historia	-	-	-	1,7%	4,3%	3%	1,5%
Język obcy	36,8%	35,7%	36,2%	31%	29,1%	30%	33,2%
Matematyka	52,6%	50%	51,3%	50%	29,1%	39,6%	45,5%
Fizyka	-	-	-	1,7%	6%	3,9%	1,9%
Chemia	5,3%	14,3%	9,8%	15,6%	23,1%	19,4%	14,6%
Język ojczysty	5,3%	-	2,7%	-	1,7%	0,8%	1,7%
Inne	-	-	-	-	1,7%	0,8%	0,4%

Źródło: badanie własne

Uczniowie uczęszczający na prywatne lekcje w zakresie matematyki za główne powody korzystania z korepetycji wskazywali: chęć lepszego nauczenia się tematów przerabianych w szkole, niezrozumienie treści realizowanych podczas lekcji szkolnych, niezadowolające oceny oraz chęć lepszego przygotowania się do egzaminu gimnazjalnego/maturalnego. Jest to związane z wysokimi wymaganiami uczniów odnośnie do własnej osoby oraz oczekiwaniami ze strony rodziców, co generuje negatywne osobiste przekonania, dotyczące lęku przed niemożnością opanowania treści nauczania i niezdaniem egzaminu. Popularność korepetycji w zakresie matematyki ma również związek z działaniami Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, które opierają się na promocji kierunków technicznych, określonym systemie stypendialnym, a także nakreślaniu praw rządzących rynkiem pracy. Działania Ministerstwa spowodowały wzrost zainteresowania ścisłymi kierunkami studiów o 30%.

Drugim z najbardziej popularnych przedmiotów jest język angielski, dominujący w deklaracjach związanych z wyborem języka obcego na egzaminach maturalnych, zarówno w pisemnej, jak i ustnej formie. Zwrócić należy również uwagę na długie korzystanie z pomocy korepetytora (przedział czasowy od roku do ośmiu lat). Doskonalenie umiejętności językowych, wykraczające poza zajęcia lekcyjne, jest spowodowane dostrzeganiem wagi języka obcego oraz międzynarodowego charakteru edukacyjnego, wiążącego się z wymianą w ramach programów adresowanych uczniów i studentów.

Dostrzegalną różnicą pomiędzy szkołą gimnazjalną i ponadgimnazjalną jest pojawienie się w obszarze przedmiotów korepetycyjnych uczniów liceum: fizyki, zwiększonego odsetka chemii oraz biologii i historii, co wynika ze specyfiki podejmowanej edukacji na poziomie wyższym. Ta sama prawidłowość odnosi się do konfiguracji poszczególnych przedmiotów, które stanowią wymagania rekrutacyjne poszczególnych kierunków studiów. W dalszej kolejności zwraca uwagę podejmowanie korepetycji z języka polskiego w szkole gimnazjalnej i zanik owych praktyk w szkole ponadgimnazjalnej, co wskazywać może na ukształtowanie wymaganych kompetencji w zakresie języka ojczystego u uczniów liceum.

Tab. 2. Przedział czasowy, w którym uczeń korzysta z pomocy prywatnego nauczyciela

	Gimnazjum			Szkoła ponadgimnazjalna			Razem
	Kl. I	Kl. III	Razem	Kl. I	Kl. III	Razem	
Miesiąc	5,9%	8,3%	7,1%	12,2%	6,4%	9,3%	8,2%
Kilka miesięcy	64,7%	25%	44,9%	53,8%	28,6%	41,2%	43%
Rok	5,9%	41,7%	23,8%	17%	28,6%	22,8%	23,3%
Inne	23,5%	25%	24,2%	17%	36,4%	26,7%	25,5%

Źródło: badanie własne

Deklarowany okres korzystania z korepetycji koreluje z przyczynami ich podejmowania. W pierwszej klasie gimnazjum głównymi powodami są pomoc w odrabianiu pracy domowej i lepsze zrozumienie przerabianych w szkole tematów, przekłada się to na doraźny charakter prywatnych lekcji oraz poszukiwanie pomocy z zewnątrz w sytuacji pojawiających się trudności lub niezadowolających ocen z danego przedmiotu. W trzeciej klasie gimnazjum uczniowie podejmują korepetycje z chwilą rozpoczęcia roku szkolnego, aby lepiej przygotować się do egzaminu gimnazjalnego i zniwelować powstałe luki w zakresie wiedzy deklaratywnej i proceduralnej.

Ucniowie klasy pierwszej liceum korzystają z korepetycji na początku nowego etapu edukacji – sytuacja ta dotyczy w szczególności prywatnych lekcji z matematyki. Korepetycje w pierwszej klasie liceum służyć mają uzupełnieniu luk w wiedzy w poziomie nauczania szkół gimnazjalnych.

Kolejne powody oscylują wokół przygotowania się do egzaminu maturalnego, które powstają ze względu na różnice, aby w ten sposób zwiększyć szansę uzyskania satysfakcjonujących wyników testowych z danego przedmiotu. Dlatego w klasie trzeciej najwyższy odsetek respondentów zadeklarowało uczęszczanie na korepetycje na przestrzeni kilku lat. Czas ten jest podzielony na podokresy, w których zmianie ulega kształtowanie się oczekiwań w stosunku do korepetytora. Przechodzą one z nastawienia na pomoc w odrabianiu pracy domowej, poprzez uzupełnienie luk w zakresie materiału realizowanego w ramach podstawy programowej do oczekiwań związanych z przeprowadzeniem maturalnych testów próbnych i kształtowaniem umiejętności operowania schematami określonych kategorii zadań.

Tab. 3. Opinie respondentów dotyczące korzystania z korepetycji tylko przez słabych uczniów

	Gimnazjum			Szkoła ponadgimnazjalna			Razem
	Kl. I	Kl. III	Razem	Kl. I	Kl. III	Razem	
Uczeń zdecydowanie zgadza się	5,9%	16,7%	11,3%	-	-	-	5,7%
Uczeń zgadza się	5,9%	-	2,9%	2,4%	6,8%	4,6%	3,7%
Uczeń zdecydowanie nie zgadza się	70,6%	41,7%	56,1%	58,6%	62,2%	60,4%	58,3%
Uczeń nie zgadza się	17,6%	41,7%	29,7%	39%	31%	35%	32,3%

Źródło: badanie własne

Powyższe wyniki ukazują niezgodę respondentów uczęszczających zarówno do szkoły gimnazjalnej (56,1% i 29,7%), jak i szkoły ponadgimnazjalnej (60,4% i 35%) ze stwierdzeniem, że tylko słabi uczniowie korzystają z korepetycji. Deklaracje te korelują z determinantami, dla których podejmowane są korepetycje, ze szczególnym uwzględnieniem chęci odpowiedniego i efektywnego wykorzystania czasu przeznaczonego na przygotowanie się to egzaminu gimnazjalnego lub maturalnego, co nie zawsze jest powiązane z brakiem kompetencji z danego przedmiotu.

Obecnie oferta korepetycyjna jest skierowana przede wszystkim do uczniów posiadających wysokie aspiracje edukacyjne. Stają się oni mimowolnymi uczestnikami szeroko rozumianej rywalizacji rówieśniczej, która swój punkt kulminacyjny ma podczas rekrutacji do szkół ponadgimnazjalnych lub szkół wyższych, zajmujących wysokie miejsce w różnorodnych rankingach. Uplasowanie się w czołówce świadczy o wysokim poziomie, prestiżu oraz renomie szkoły. Istotne stają się takie aspekty funkcjonowania danej placówki, jak: zdawalność egzaminu gimnazjalnego/maturalnego, liczba olimpijczyków, sukcesy uczniów. Rezultatem tego jest stawianie wysokich wymagań w stosunku do uczniów, pogłębiająca się rywalizacja, dążenie do znaczących osiągnięć. W tej sytuacji korepetycje są warunkiem sprostania oczekiwaniom szkoły, których uczeń sam nie potrafi zrealizować z powodu nadmiaru treści do przyswojenia oraz znacznej ilości zajęć pozalekcyjnych, ograniczających czas poświęcany na odrabianie lekcji i uczenie się.

Określając osobę korepetytora, znaczna część respondentów (45,6% w szkole gimnazjalnej i 57,8% w szkole ponadgimnazjalnej) zadeklarowała jego miejsce pracy jako placówkę odmienną niż ta, do której uczęszczają sami uczniowie. Omawiana sytuacja nie generuje faworyzowania osób, które podczas zajęć lekcyjnych korzystają z korepetycji, nie zakłóca więc prawidłowego przebiegu procesu kształcenia, co mogłoby mieć miejsce w przypadku nauczyciela zatrudnionego w tej samej placówce lub prowadzącego zajęcia ze swym podopiecznym na płaszczyźnie zarówno szkolnej, jak i korepetycyjnej.

Faktem, na który należy zwrócić uwagę, jest stosunkowo wysoki odsetek (26% w szkole gimnazjalnej i 20,6% w szkole ponadgimnazjalnej) uczniów uważających korepetytora za osobę zajmującą się daną dziedziną, lecz nieposiadającą uprawnień pedagogicznych lub niebędącą aktualnie zatrudnioną na stanowisku nauczyciela. Dotyczy to przedmiotów związanych ze specyfiką wybieranych kierunków studiów (np. rysunek techniczny) oraz emerytowanych nauczycieli, którzy nie pracują już w żadnej placówce edukacyjnej.

Tab. 4. Charakterystyka osoby korepetytora

	Gimnazjum			Szkoła ponadgimnazjalna			Razem
	Kl. I	Kl. III	Razem	Kl. I	Kl. III	Razem	
Nauczyciel, z którym uczeń ma lekcje	17,6%	-	8,8%	-	1,2%	0,6%	4,7%
Inny nauczyciel ze szkoły ucznia	5,9%	25%	15,5%	4,9%	13,6%	9,3%	12,4%
Nauczyciel z innej szkoły	41,2%	50%	45,6%	68,3%	71,6%	69,9%	57,8%
Student	-	8,3%	4,1%	-	3,7%	1,8%	3%
Nauczyciel z uczelni wyższej	-	-	-	2,4%	3,7%	3%	1,5%
Osoba zajmująca się daną dziedziną, ale nie nauczyciel ani nauczyciel akademicki	35,3%	16,7%	26%	24,4%	6,2%	15,4%	20,6%

Źródło: badanie własne

Tab. 5. Opinie dotyczące korepetycji jako powszechnej normy wśród uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych

	Gimnazjum			Szkoła ponadgimnazjalna			Razem
	Kl. I	Kl. III	Razem	Kl. I	Kl. III	Razem	
Uczeń zdecydowanie zgadza się	5,9%	-	2,9%	24,4%	31%	27,7%	15,3%
Uczeń zgadza się	18,8%	33,4%	26,1%	63,4%	51,5%	57,5%	41,8%
Uczeń zdecydowanie nie zgadza się	11,8%	8,3%	10,1%	9,8%	4%	6,9%	8,5%
Uczeń nie zgadza się	23,5%	58,3%	40,9%	2,4%	13,5%	7,9%	24,4%

Źródło: badanie własne

Uzyskane podczas badań wyniki dowodzą, że w szkole gimnazjalnej korepetycje nie są uznawane przez uczniów za powszechny element rzeczywistości edukacyjnej – 40,9% respondentów nie zgodziło się ze stwierdzeniem „korepetycje są normą wśród moich kolegów”. Odmiennej opinii wyrazili uczniowie liceum, którzy się z owym zdaniem zgodzili (41,8%). Różnice te obrazują dane procentowe dotyczące odsetka występowania uczestników korepetycji w badanej populacji.

W szkole ponadgimnazjalnej popularyzacja prywatnych lekcji osiąga znacznie wyższy poziom niż w gimnazjum, co przekłada się na postrzeganie ich w kategoriach ogólnie przyjętej normy. Uczniowie wyrażają sądy dotyczące konieczności doskonalenia umiejętności poza szkołą, powodowane strachem przed niskim wynikiem testów maturalnych i niedostateczną realizacją wymagań programowych. Dodatkowym bodźcem skłaniającym do podjęcia korepetycji jest obawa przed osiągnięciem

gorszych rezultatów niż koledzy, którzy taką praktykę rozpoczęli wcześniej. Znaczącym aspektem staje się różnicowanie poziomu wiedzy pomiędzy uczniami pozostającymi pod opieką prywatnego nauczyciela a pozostałą częścią klasy. Spowodowane jest to realizacją treści zajęć szkolnych z wyprzedzeniem i w efekcie możliwością uzyskania wyższych ocen z danego przedmiotu. Czynniki te powodują uruchomienie samonapędzającego się mechanizmu, gdzie „gorszym” pozostaje ten, kto z korepetycji nie korzysta i nie wpisuje się w schemat nowo przyjętej normy szkolnej.

Przyczyny korzystania z korepetycji i ich związek z stosunkiem badanych uczniów do korepetycji

Popularność korepetycji wyrasta z szeroko rozumianej polityki oświatowej oraz funkcjonowania podmiotów edukacji w polskiej szkole. Nauczyciele borykają się z trudnościami związanymi z realizacją podstawy programowej, niskim wynagrodzeniem,

Tab. 6. Główne powody zwrócenia się o pomoc do korepetytora deklarowane przez badanych uczniów

	Gimnazjum			Szkoła ponadgimnazjalna			Razem
	Kl. I	Kl. III	Razem	Kl. I	Kl. III	Razem	
Chęć lepszego nauczania się tematów przerabianych w szkole	24,3%	50%	37,1%	23%	18,1%	20,6%	28,8%
Chęć powtórzenia i uporządkowania tematów omawianych wcześniej w szkole	6,7%	8,3%	7,5%	14,9%	8,7%	11,8%	9,6%
Chęć wypełnienia luki w wiedzy	13,3%	25,1%	19,2%	32,4%	20,8%	26,6%	22,9%
Chęć lepszego przygotowania się do egzaminu gimnazjalnego/egzaminu maturalnego	16,7%	8,3%	12,5%	17,6%	41%	29,2%	20,8%
Chęć pogłębienia wiedzy z zakresu swoich zainteresowań	25,7%	8,3%	17%	8,1%	7,4%	7,8%	12,4%
Zmuszenie przez rodziców	10%	-	5%	1,4%	-	0,7%	2,9%
Decyzja spowodowana uczęszczaniem na korepetycje koleżanek/kolegów z klasy	-	-	-	-	1,3%	0,7%	0,4%
Inne powody	3,3%	-	1,7%	2,6%	2,7%	2,7%	2,2%

Źródło: badanie własne

uczniowie ulegają zjawisku określanemu mianem „pędu ku edukacji”, narastającej tendencji do konkurencji i rywalizacji, natomiast rodzice wykazują ograniczone zaufanie do publicznego systemu szkolnictwa, obawiają się porażki edukacyjnej dzieci, są pochłonięci wykonywaniem obowiązków zawodowych, nie dysponują więc czasem, który mogliby przeznaczyć na indywidualną pracę z dzieckiem w domu.

Wyniki uzyskane w odpowiedzi na pytania dotyczące powodów skłaniających do podjęcia decyzji o pomocy prywatnego nauczyciela obrazują, że uczniowie w klasie I gimnazjum korzystają z korepetycji, gdyż chcą lepiej nauczyć się tematów przerabianych w szkole (24,3%) oraz pragną pogłębić wiedzę z zakresu swych zainteresowań (25,7%). Respondenci uczęszczający do klasy trzeciej gimnazjum przywiązują większą wagę do „lepszego nauczenia się tematów przerabianych w szkole” (50%), jednocześnie rezygnując z możliwości poszerzenia tych wiadomości, które odnoszą się do indywidualnych zainteresowań (8,3%).

W szkole ponadgimnazjalnej uczniowie klasy pierwszej jako główny powód korzystania z korepetycji zadeklarowali chęć wypełnienia luki w wiedzy (32,4%) spowodowanej różnicą poziomu nauczania w poprzednich placówkach edukacyjnych, w klasie trzeciej określili go natomiast w kategoriach „lepszego przygotowania do egzaminu maturalnego”. Odsetek uczniów decydujących się na korepetycje z powodu pogłębienia zainteresowań jest w obu klasach niski i wynosi kolejno 8,1% w klasie pierwszej i 7,4% w klasie trzeciej.

Na podstawie przedstawionych danych wysnuć można wnioski odnośnie do pojawiającej się, wraz z zaawansowaniem w drodze edukacyjnej, tendencji do nastawienia na formalne i wymierne wyniki kształcenia, z równocześnie zanikiem pasji, które wykraczają poza podstawę programową danego etapu. Związane jest to ze zwiększeniem poczucia presji, odnoszącej się do uzyskania relatywnie wysokich wyników testów maturalnych i ich wpływie na przyszłość edukacyjną oraz zawodową. Coraz częstszą praktyką staje się poprawa zewnętrznych testów maturalnych, w celu uzyskania wyników umożliwiających pozytywne przejście rekrutacji na upragniony kierunek (np. medycyna), powiązane jest to z rocznym przygotowaniem się do egzaminów w ramach dodatkowych, prywatnych godzin lekcyjnych, w trakcie których rozwiązywane są próbne arkusze egzaminacyjne, kształtujące umiejętności radzenia sobie z określonymi kategoriami zadań.

Zdecydowana większość badanej populacji szkoły gimnazjalnej (29% i 25%) oraz ponadgimnazjalnej (24% i 46,2%) zgodziła się z tezą, że korzystanie z korepetycji podyktowane jest tym, że programy szkolne zawierają zbyt dużą ilość treści do przyswojenia. Z analizy wywiadów przeprowadzonych z uczniami wynika, że nauczyciele mają trudności z realizacją wszystkich zagadnień zawartych w podręcznikach lub przerobieniem książek znajdujących się na obowiązkowej liście lektur, w szczególności tych stanowiących wymagania na poziomie rozszerzonym. Ograniczenia czasowe dotyczą również kwestii powtórek przerobionego materiału lub rozwiązywania próbnych testów przygotowawczych. W związku z tym uczniowie odczuwają obawę przed niedostatecznym spełnieniem kryteriów egzaminacyjnych, co powoduje zwrócenie się o pomoc do korepetytora, w celu uporządkowania materiału przerabianego w szkole i ukształtowania umiejętności niezbędnych do zdania matury na zadowalającym poziomie.

Znaczna liczba uczniów szkoły gimnazjalnej (52,4% i 39%) oraz szkoły ponadgimnazjalnej (43% i 47,4%) odpowiedziała twierdząco na sformułowanie dotyczące korzystania z korepetycji, podyktowanego chęcią utrzymania wysokiego poziomu

Tab. 7. Korzystanie z pomocy korepetytora jest spowodowane tym, że programy szkolne zawierają za dużo treści do przyswojenia

	Gimnazjum			Szkoła ponadgimnazjalna			Razem
	Kl. I	Kl. III	Razem	Kl. I	Kl. III	Razem	
Uczeń zdecydowanie zgadza się	41,2%	16,7%	29%	31,7%	16,2%	24%	26,5%
Uczeń zgadza się	-	50%	25%	43,9%	48,6%	46,2%	35,6%
Uczeń zdecydowanie nie zgadza się	29,4%	8,3%	18,8%	4,9%	8,2%	6,5%	12,6%
Uczeń nie zgadza się	29,4%	25%	27,2%	19,5%	27%	23,3%	21,3%

Źródło: badanie własne

Tab. 8. Opinie uczniów dotyczące pobierania korepetycji spowodowanego chęcią uzyskania lepszych ocen

	Gimnazjum			Szkoła ponadgimnazjalna			Razem
	Kl. I	Kl. III	Razem	Kl. I	Kl. III	Razem	
Uczeń zdecydowanie zgadza się	47%	58,4%	52,8%	46,3%	20,3%	33,3%	43%
Uczeń zgadza się	53%	25%	39%	53,7%	58%	55,8%	47,4%
Uczeń zdecydowanie nie zgadza się	-	8,3%	4,1%	-	8,2%	4,1%	4,1%
Uczeń nie zgadza się	-	8,3%	4,1%	-	13,5%	6,8%	5,4%

Źródło: badanie własne

osiągnięć szkolnych. Fakt ten stanowi rezultat sukcesywnie rozwijającej się tendencji do rywalizacji międzyrówieśniczej i zwrotu ku wymiernym wynikom edukacji, która opiera się na systemie punktowym, a także przywiązywaniu istotnej wagi do świadectw i dyplomów, zatacając tym samym najważniejszy cel, jakim jest kształtowanie rzeczywistych umiejętności w zakresie indywidualnego uczenia się. Ocenie podlega ponadto sam wynik, a nie proces dochodzenia do niego, co nie uwzględnia rzeczywistego wysiłku ucznia w zakresie uzyskania efektu finalnego. Korepetycje w tym aspekcie pełnią funkcję czynnika powodującego pogłębianie się dysproporcji pomiędzy poziomem wiedzy i umiejętności poszczególnych członków klasowej społeczności, nasilając występowanie tego zjawiska.

Pedagogiczne skutki korzystania z korepetycji

Każdy uczeń ponosi pozytywne bądź negatywne skutki korzystania z pomocy prywatnego nauczyciela. Celem poniższej analizy jest ustalenie, które z nich dominują na danym etapie edukacji określonego uczestnika korepetycji.

Tab. 9. Pomoc korepetytora w odszukaniu słabych i mocnych stron ucznia, związanych z umiejętnościami dotyczącymi danego przedmiotu

	Gimnazjum			Szkoła ponadgimnazjalna			Razem
	Kl. I	Kl. III	Razem	Kl. I	Kl. III	Razem	
Uczeń zdecydowanie zgadza się	41,2%	50%	45,6%	29,3%	23%	26,1%	35,8%
Uczeń zgadza się	58,8%	41,7%	50,3%	65,9%	70,3%	68,2%	59,2%
Uczeń zdecydowanie nie zgadza się	-	-	-	-	2,7%	1,3%	0,7%
Uczeń nie zgadza się	-	8,3%	4,1%	4,8%	4%	4,4%	4,3%

Źródło: badanie własne

Z powyższej tabeli wynika, że indywidualna praca z korepetytorem pomaga uczniom w odnalezieniu słabych i mocnych stron, czyli dokonaniu samooceny własnej wiedzy oraz umiejętności. Jest to powiązane z możliwością zadawania dodatkowych pytań, wspólnym ustalaniem celów oraz harmonogramu ich realizacji – jest to jednym z pozytywnych skutków korzystania z korepetycji.

Tab. 10. Korepetycje a lepsze przygotowanie ucznia do zajęć w szkole

	Gimnazjum			Szkoła ponadgimnazjalna			Razem
	Kl. I	Kl. III	Razem	Kl. I	Kl. III	Razem	
Uczeń zdecydowanie zgadza się	35,3%	50%	42,6%	41,5%	40,5%	41%	41,8%
Uczeń zgadza się	41,2%	50%	45,6%	51,3%	56,7%	54%	49,8%
Uczeń zdecydowanie nie zgadza się	23,5%	-	11,8%	2,4%	1,4%	1,9%	6,9%
Uczeń nie zgadza się	-	-	-	4,8%	1,4%	3,1%	1,5%

Źródło: badanie własne

Analiza danych procentowych zawartych w powyższej tabeli ukazuje, że w dominującej części uczniowie zgadzają się ze stwierdzeniem, dotyczącym wpływu korepetycji na lepsze przygotowanie do zajęć szkolnych, co powiązane jest z realizacją treści przedmiotowych z wyprzedzeniem oraz ich uporządkowaniem. Kategorie te zostały

przeanalizowane w pytaniach dotyczących przebiegu lekcji korepetycyjnej oraz metod nauczania – uczenia się, stosowanych przez korepetytora podczas jej trwania.

Tab. 11. Obwinianie korepetytora przez ucznia za poniesioną porażkę edukacyjną

	Gimnazjum			Szkoła ponadgimnazjalna			Razem
	Kl. I	Kl. III	Razem	Kl. I	Kl. III	Razem	
Uczeń zdecydowanie zgadza się	5,9%	8,3%	7,1%	-	-	-	3,6%
Uczeń zgadza się	17,6%	8,3%	12,9%	4,8%	4%	4,4%	8,6%
Uczeń zdecydowanie nie zgadza się	23,5%	58,4%	41%	53,7%	63,5%	58,6%	49,8%
Uczeń nie zgadza się	53%	25%	39%	41,5%	32,5%	37%	38%

Źródło: badanie własne

Przytoczone wyniki prezentują, jak wraz z zaawansowaniem w drodze edukacyjnej zmniejsza się odsetek uczniów obwiniających korepetytora za porażkę poniesioną w szkole. Wynika to z rozwoju odpowiedzialności za własny proces kształcenia i uświadomienia sobie oddziaływania własnej aktywności na zdobywane osiągnięcia szkolne. Następuje więc przesunięcie z dominującej roli nauczania na rzecz uczenia się, z zewnątrzsterowności na samosterowność ucznia.

Tab. 12. Korepetycje a lepsza organizacja czasu przeznaczanego na naukę

	Gimnazjum			Szkoła ponadgimnazjalna			Razem
	Kl. I	Kl. III	Razem	Kl. I	Kl. III	Razem	
Uczeń zdecydowanie zgadza się	29,4%	25%	27,2%	9,8%	20,3%	15%	21,1%
Uczeń zgadza się	47%	50%	48,5%	31,7%	58,1%	44,9%	46,7%
Uczeń zdecydowanie nie zgadza się	11,8%	16,7%	14,3%	24,5%	2,7%	13,6%	13,9%
Uczeń nie zgadza się	11,8%	8,3%	10%	34%	18,9%	26,5%	18,2%

Źródło: badanie własne

Zdecydowana większość respondentów zgodziła się ze stwierdzeniem, że korepetycje pozwalają lepiej uporządkować wiedzę uprzednio nabytą oraz ocenić zakres jej przyswojenia. Decydującą rolę odgrywają tutaj przebieg lekcji korepetycyjnej: możliwość zadawania dodatkowych pytań, naprowadzanie ucznia na właściwy tok myślenia w przypadku sytuacji problemowych. Stanowi to niewątpliwie jeden z pozytywnych skutków korzystania z korepetycji.

Tab. 13. Korepetycje a uporządkowanie wiedzy (uczeń potrafi określić, które treści ma przyswojone, a które musi przyswoić)

	Gimnazjum			Szkoła ponadgimnazjalna			Razem
	Kl. I	Kl. III	Razem	Kl. I	Kl. III	Razem	
Uczeń zdecydowanie zgadza się	35,3%	25%	30,2%	41,5%	41,9%	41,7%	35,9%
Uczeń zgadza się	58,8%	58,3%	58,5%	53,7%	58,1%	55,9%	57,2%
Uczeń zdecydowanie nie zgadza się	-	16,7%	8,4%	2,4%	-	1,2%	4,8%
Uczeń nie zgadza się	5,9%	-	2,9%	2,4%	-	1,2%	2,1%

Źródło: badanie własne

Analiza powyższych tabel potwierdziła, że znaczny odsetek respondentów uważa korepetycje za najlepszy sposób przygotowania do egzaminów zewnętrznych. Ma to związek z przyczynami podejmowania korepetycji i oczekiwaniami w stosunku do korepetytora.

Tab. 14. Korepetycje najlepszym sposobem przygotowania do egzaminu gimnazjalnego/maturalnego

	Gimnazjum			Szkoła ponadgimnazjalna			Razem
	Kl. I	Kl. III	Razem	Kl. I	Kl. III	Razem	
Uczeń zdecydowanie zgadza się	23,5%	-	11,8%	34,1%	35,2%	34,6%	23,2%
Uczeń zgadza się	41,2%	75%	58,1%	51,3%	55,4%	53,3%	55,7%
Uczeń zdecydowanie nie zgadza się	11,8%	8,3%	10%	14,6%	4%	9,3%	9,7%
Uczeń nie zgadza się	23,5%	16,7%	20,1%	-	5,4%	2,7%	11,4%

Źródło: badanie własne

Wnioski

Zaprezentowane wyniki badań obrazują skalę występowania zjawiska korepetycji, które stanowią stały element funkcjonowania ucznia we współczesnej szkole. Powody podejmowania korepetycji oscylują wokół chęci uzyskania satysfakcjonujących wyników egzaminów gimnazjalnych i maturalnych, ma to wpływ na wybór dalszej drogi edukacyjnej przez danego ucznia oraz osiągnięcie wysokiego miejsca w rankingu klasowym, szkolnym. W związku z tak sformułowanymi determinantami, oczekiwania osób korzystających z korepetycji są skoncentrowane na wypełnianiu znacznej ilości próbnych

arkuszy egzaminacyjnych, odrabianiu zadań domowych, analizie materiału zrealizowanego podczas zajęć lekcyjnych. Znacznie mniejszą wagę przywiązują uczniowie do poszerzania wiedzy dotyczącej ich zainteresowań, samodzielnego poszukiwania określonej wiedzy lub organizacji własnego czasu przeznaczanego na uczenie się.

Fakty te przedstawiają zjawisko korepetycji jako przestrzeń, w której realizowane są formalne wymagania programów szkolnych, egzaminacyjnych zarówno w opinii uczniów, rodziców, jak i samych korepetytorów. Właściwym kierunkiem rozwoju korepetycji jest natomiast dążenie do wprowadzania modelu prywatnych lekcji, które możemy zaobserwować w kanadyjskim i angielskim systemie edukacji. W Centrach Nauki uczniowie doskonałą umiejętności z zakresu publicznego referowania przygotowanego tematu, technik opracowywania tekstów, zarządzania czasem lub konstruowania podstawowych form pisemnej wypowiedzi. Jednakże dopóki w świadomości polskiego społeczeństwa korepetycje kojarzone będą wyłącznie z hebartowskim przekazywaniem wiedzy, dopóty wprowadzenie owych zmian nie będzie miało racji bytu.

Bibliografia

- Fisher R. [1999]. *Uczymy się jak uczyć*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Kupisiewicz Cz., Kupisiewicz M. [2009]. *Słownik pedagogiczny*. Warszawa. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Okoń W. [2007]. *Nowy słownik pedagogiczny*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Putkiewicz E. [2005]. *Korepetycje – szara strefa edukacji*. Warszawa: Instytut Spraw Publicznych.